

Piekluve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem datu aizsardzības jomā ES dalībvalstīs

Kopsavilkums

Saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 8. pantu ikvienai personai Eiropas Savienībā (ES) ir garantētas tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Ar šo pantu nosaka, ka šādi dati ir jāapstrādā godprātīgi noteiktiem mērķiem. Tajā ir nostiprinātas ikvienas personas piekļuves tiesības saviem personas datiem un tiesības ieviest labojumus šajos datos. Pantā paredzēts, ka šo tiesību ievērošana ir jākontrolē neatkarīgām iestādēm. Pamattiesību hartas 47. pantā ir nostiprinātas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, tostarp taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu.

Datu aizsardzības pārkāpumi var notikt un notiek gandrīz visur – darbā, lielveikalos, internetā. Tie var radīt emocionālu stresu un nodarīt kaitējumu personas reputācijai vai attiecībām.

“[Ārsta noslēpuma pārkāpšanas] sekas bija šausmīgas. No manis novērsās visi, kam es uzticējos, – vecāki, aprūpētājs, ārsts. Uz spēles bija liktas manas pašnoteikšanās tiesības. [...] Mana pasaule sabruka, un es paliku viena bez naudas un atbalsta.” (Datu aizsardzības pārkāpumā cietusi, kura nemeklēja tiesiskās aizsardzības līdzekļus, Vācija)

Ikvienam, kurš saskāries ar šādiem pārkāpumiem, ir tiesības izmantot tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Cietušie var vērsties savas valsts datu aizsardzības iestādē vai izmantot citas pieejamas alternatīvas, lai iesniegtu sūdzību vai lūgtu tiesisko aizsardzību. Daudz cilvēku meklē tiesiskās aizsardzības līdzekļus, lai nepieļautu līdzīga kaitējuma nodarīšanu citiem vai panāktu savu tiesību pārkāpuma atzīšanu. Taču no sūdzību iesniegšanas viņus var atturēt bažas, ka procedūra būs pārāk gara, sarežģīta un dārga,

jo īpaši gadījumos, kad ir vajadzīga juridiska pārstāvība. Viņiem var arī neizdoties atrast vajadzīgos speciālistus un konsultantus.

Šajā FRA projektā ir dota ES mēroga salīdzinoša analīze par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas ir pieejami, lai nodrošinātu personu tiesības datu aizsardzības jomā. Galvenā uzmanība tajā ir pievērsta divām Eiropas Savienības Pamattiesību hartā garantētām pamattiesībām, proti, tiesībām uz personas datu aizsardzību (8. pants) un tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību (47. pants). Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību ir priekšnoteikums visu pārējo pamattiesību, tostarp tiesību uz datu aizsardzību, efektīvai piemērošanai un īstenošanai. Tāpēc abas šīs pamattiesības jāaplūko kopā.

“Vienīgais tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas man liktos iedrošinošs, būtu apstiprinājums, ka viņiem ir nodarīts kaitējums, vai lēmums, kurā būtu atzīts – attieksme pret jums nebija pareiza, ir pārkāptas jūsu tiesības.” (Cietušo atbalsta organizācijas pārstāve, Rumānija)

FRA juridiskajā un sociālajā pētījumā ir analizēta tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošana un piemērošana datu aizsardzības jomā, kā arī šķēršļi, kas datu aizsardzības pārkāpumu gadījumos kavē efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošanu. Pamatojoties uz pētījumā gūtajiem pierādījumiem, FRA norāda uz klupšanas akmeņiem un iesaka to likvidēšanas ceļus, tādējādi cenšoties atbalstīt notiekošo ES datu aizsardzības režīma reformu.

Šajā kopsavilkumā ir sniegti FRA pētījuma galvenie secinājumi, kuru pilns teksts ir publicēts ziņojumā “Piekluve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem datu aizsardzības jomā ES dalībvalstīs” (*Access to data protection remedies in EU Member States*).

Juridiskais konteksts

ES Datu aizsardzības direktīvā jeb Eiropas Parlamenta un Padomes 1995. gada 24. oktobra Direktīvā 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti ir garantēta tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamība ES dalībvalstīs, nosakot, ka katrai dalībvalstij jāizveido neatkarīga uzraudzības iestāde.

Eiropas Komisija, vēloties panākt pamattiesību uz personas datu aizsardzību efektīvāku piemērošanu, 2012. gadā ierosināja veikt visaptverošu ES datu

aizsardzības noteikumu reformu. Reformas paketē ietilpst priekšlikums vispārīgai datu aizsardzības regulai, ar ko aizstāj 1995. gada datu aizsardzības direktīvu, un priekšlikums vispārīgai datu aizsardzības direktīvai, ar ko aizstāj 2008. gada datu aizsardzības pamatlēmumu.

Ierosinātās reformas paketes mērķis ir palielināt valsts datu aizsardzības iestāžu neatkarību un stiprināt šo iestāžu pilnvaras pārkāpumu novēršanā.

Intervēto personu apraksts un kategorijas

Visi kopsavilkumā ievietotie citāti ir ņemti no ziņojuma "Piekļuve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem datu aizsardzības jomā ES dalībvalstīs" pilnā teksta. Lai uzlabotu kopsavilkuma lasāmību, FRA ir grozījusi citātu avotu kategorijas. Kopsavilkumā citāta avota apzīmējums ir "datu aizsardzības pārkāpumā cietušais, kurš nemeklēja tiesiskās aizsardzības līdzekļus", bet ziņojuma pilnajā tekstā

izmantotais juridiskais termins ir "sūdzības neiesniedzējs". Līdzīgā kārtā cietušie, kuri bija meklējuši tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ziņojuma pilnajā tekstā tiek saukti par "sūdzību iesniedzējiem". FRA intervēja arī personas, kuras strādā datu aizsardzības pārkāpumos cietušo atbalsta organizācijās, piemēram, darba ņēmēju organizācijās, arodbiedrībās un sūdzību izskatīšanas organizācijās. Kopsavilkumā viņu statuss ir konkretizēts, bet ziņojuma pilnajā tekstā viņus sauc par "starpniekiem". "Advokātu" un "tiesnešu" apzīmējumi kopsavilkumā un ziņojuma pilnajā tekstā neatšķiras.

Tabula. Intervēto personu un fokusa grupu diskusiju dalībnieku skaits

	Intervēto personu skaits			Fokusa grupu vai interviju dalībnieku skaits		
	Sūdzību iesniedzēji	Sūdzību neiesniedzēji	Tiesneši/prokurori	DAI darbinieki	Starpnieki	Praktizējoši advokāti
<i>Plānotais minimums</i>	30-40		6	6	6	6
Apvienotā Karaliste	28	2	6	10	9	4
Austrija	7	6	5	2	7	8
Bulgārija	16	14	8	6	2	3
Čehijas Republika	4	6	5	10	6	6
Francija	25	9	5	6	7	8
Grieķija	16	15	4	7	7	5
Itālija	2	9	6	7	7	7
Latvija	5	2	2	5	5	4
Nīderlande	24	9	7	6	6	5
Polija	15	15	6	8	8	6
Portugāle	7	7	6	2	3	4
Rumānija	4	2	3		6	3
Somija	24	6	6	8	6	6
Spānija	11	3	4	5	6	6
Ungārija	13	19	6	9	6	5
Vācija	20	6	5	6	5	4
Kopā	351		84	97	96	84

Datu vākšana un tvērums

Veicot šo pētījumu, *FRA* izvērtēja datu aizsardzības tiesisko regulējumu ES 28 dalībvalstīs, analizējot tiesību aktus un procesuālos noteikumus, lai sniegtu salīdzinošu analīzi par juridisko situāciju datu aizsardzības jomā visā ES.

No 2012. gada aprīļa līdz septembrim *FRA* multidisciplinārais pētniecības tīkls *Franet* veica kvalitatīvu datu vākšanu uz vietas ES 16 dalībvalstīs: Bulgārijā, Čehijas Republikā, Vācijā, Grieķijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, Latvijā, Ungārijā, Nīderlandē, Austrijā, Polijā, Portugālē, Rumānijā, Somijā un Apvienotajā

Karalistē. Vairāk nekā 700 cilvēku no sešām mērķgrupām tika intervēti vai piedalījās fokusa grupās. Minētās sešas mērķgrupas bija: sūdzību iesniedzēji jeb datu aizsardzības pārkāpumos cietušie, kuri bija meklējuši tiesiskās aizsardzības līdzekļus, sūdzību neiesniedzēji, piemēram, datu aizsardzības pārkāpumos iespējami cietušie, kuri bija nolēmuši nemeklēt tiesiskās aizsardzības līdzekļus, tiesneši, datu aizsardzības iestāžu darbinieki, starpnieki, tostarp darbinieki no pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas sniedz atbalstu personām, kuras saskārušas ar datu aizsardzības pārkāpumiem, un praktizējoši advokāti.

Galvenie konstatējumi un ar pierādījumiem pamatoti ieteikumi

Pamatojoties uz pētījuma konstatējumiem, *FRA* redz konkrētas iespējas, kā ES iestādes, dalībvalstis un mehānismi, kas ir iesaistīti datu aizsardzības jomas tiesiskās aizsardzības līdzekļu īstenošanā, varētu uzlabot datu aizsardzības līdzekļu pieejamību un kvalitāti datu aizsardzības pārkāpumos cietušajiem ES. Tāpēc *FRA* sniedz vairākus ieteikumus ar mērķi atbalstīt ES iestādes un dalībvalstu politikas veidotājus tādu pasākumu izstrādē un īstenošanā, kas būtu paredzēti, lai garantētu personas datu aizsardzību un pārkāpumu gadījumos pieprasītu tiesisko aizsardzību.

Informētība par tiesībām — izpratnes vairošana

Tiesiskās aizsardzības līdzekļu efektivitāti palīdz stiprināt arī sabiedrības labāka izpratne par tiesībām uz datu aizsardzību, šo tiesību pārkāpumu veidiem, tiesiskās aizsardzības mehānismiem un to izmantošanas iespējām. Lai vērstos pret datu aizsardzības pārkāpumiem, cilvēkiem ir jāspēj tos atpazīt.

Šajā *FRA* pētījumā tika aplūkoti dažādi pārkāpumu veidi, pārkāpēji un pārkāpumu ietekme uz cietušajiem. Tika pētīts arī, kas motivē cietušos izmantot tiesiskās aizsardzības līdzekļus.

Datu aizsardzības pārkāpumu veidi

Uz vietas savāktie dati atklāj, ka visbiežāk sastopamie datu aizsardzības pārkāpumu avoti ir darbības internetā, tiešais mārketinga un slepena videonovērošanas kameru izmantošana. Par šiem pārkāpumiem visbiežāk ir atbildīgas valsts struktūras, tiesībsardzības iestādes, kā arī finanšu un veselības aprūpes iestādes.

Visbiežāk sastopamie datu aizsardzības pārkāpumi, kas tika minēti, vācot datus uz vietas, attiecas uz darbības internetā, kas aptver sociālos medijus, iepirkšanās tiešsaistē, personas datu noplūdi no interneta veikaliem, e-pasta kontu un datubāzu uzlaušanu, identitātes zādzības, drošības pārkāpumus un personas datu ļaunprātīgu izmantošanu, kurā vainojami globāli interneta uzņēmumi. No datu aizsardzības viedokļa darbības internetā skaidri iezīmējas kā augsta riska teritorija.

Cits izplatīts datu aizsardzības pārkāpums ir tiešais mārketinga un komercizpēte bez saņēmēja piekrišanas, kad personas dati tiek ļaunprātīgi izmantoti, sūtot paziņojumus uz mobilajiem tālruniem, pa e-pastu vai pastu. Datu vākšanā uz vietas iegūtā informācija liecina, ka šajos pārkāpumos bieži ir vainojami mobilo tālrunu operatori un parādu piedzinēji. Respondenti atzīmē arī pretlikumīgu praksi, piemēram, personas datu pārdošanu trešām personām.

Intervētie bieži norāda uz slēptu videonovērošanu darbavietā, sabiedriskās vietās un lielveikalos. Vairāki respondenti no dažādām valstīm saka, ka ir saskārušies ar slepenu novērošanu, ko veikušas publiskas iestādes, izmantojot speciālas tehnoloģijas vai slepeni uzstādītas videonovērošanas kameras. Vairākas datu aizsardzības iestādes, piemēram, Apvienotajā Karalistē, ir izstrādājušas vadlīnijas par videonovērošanas kameru izmantošanu.

Runājot par darba devēju un darba ņēmēju attiecībām, respondenti min arī citus iespējamus datu aizsardzības pārkāpumus, ietverot darbinieku personas datu vākšanu, pieklūvi personas datiem darbinieku datoros, identifikācijas žetonu un globālo pozicionēšanas sistēmu izmantošanu, apsekojumus vai aptaujās iegūtu sensitīvu personas datu diskriminējošu izmantošanu un darbinieku datu izpaušanu, par ko ir atbildīgi darba devēji.

Uz vietas savāktie dati liecina, ka samērā bieži ir sastopami arī finanšu pārkāpumi, tostarp banku kontu un kredītkaršu uzlaušana. Tomēr pētījumā ir apzināti tikai daži sūdzību iesniedzēji, kuri saka, ka pārkāpumu dēļ ir cietuši finansiālus zaudējumus. Daudzos no šiem gadījumiem respondenti apgalvo, ka iesaistītās summas ir niecīgas un attiecas uz tālruna zvaniem, pasta izdevumiem, kā arī uz pieklūvi datiem un to labošanu.

Ietekme uz cietušajiem

Datu aizsardzības pārkāpumu radīto kaitējumu respondenti raksturo kā psiholoģisku un sociālu ļaunumu, piemēram, emocionālu stresu vai kaitējumu reputācijai. Lai gan retāk, pētījuma dalībnieki ziņo arī par finansiāliem zaudējumiem.

Personas, kuras ir saskārušās ar datu aizsardzības pārkāpumiem, meklē tiesisko aizsardzību daudzus iemeslu dēļ, piemēram, vēloties panākt savu personas datu labošanu vai dzēšanu, vai arī sankciju piemērošanu pārkāpējiem. Respondenti apgalvo, ka vēlas pasargāt citus, novēršot turpmākus pārkāpumus, un panākt notikuša pārkāpuma atzīšanu.

Atbildot uz jautājumu par kaitējumu, ko viņiem radījis datu aizsardzības pārkāpums, sūdzību iesniedzēji un sūdzību neiesniedzēji to pārsvarā raksturo kā psiholoģisku vai sociālu ļaunumu. Respondenti runā galvenokārt par emocijām un kaitējumu, kas nodarīts

viņu attiecībām vai reputācijai. Viņi norāda uz dažādas intensitātes emocionālu stresu, aizvainojumu un nedrošību, piemēram, stāsta, ka jūtas vajāti vai novēroti un pat bezpalīdzīgi. Kā konstatēts *FRA* pētījumā uz vietas, piemēram, Bulgārijā, Vācijā, Grieķijā, Spānijā, Itālijā, Latvijā, Ungārijā, Nīderlandē, Austrijā un Polijā un cietušie norāda uz kaitējumu, kas nodarīts viņu profesionālajai vai personiskajai reputācijai, uzticības zudumu un citiem morālā kaitējuma veidiem. Kāds sūdzības iesniedzējs no Spānijas raksturo vienu šo emociju aspektu kā "bezpalīdzību, redzot, ka notiek varas ļaunprātīga izmantošana".

"Es aizgāju [no darba] ar smagu sirdi. [...] Ļoti pārdzīvoju [...], bet nevarēju sevi aizstāvēt, jo nezināju, vai pastāv šādas apsūdzības." (Datu aizsardzības pārkāpumā cietusi, kura izmantoja tiesiskās aizsardzības līdzekļus, Grieķija)

Intervētās personas Čehijas Republikā, Itālijā, Nīderlandē, Portugālē un Rumānijā norāda uz kaitējumu, ko rada pārkāpumi nodarbinātības jomā, piemēram, disciplinārām procedūrām, profesionālās darbības apturēšanu un/vai izbeigšanu vai atlaišanas risku. Dažos no šiem gadījumiem kaitējums ietver finansiālus zaudējumus, piemēram, zaudētas darba iespējas, nespēju iegūt aizdevumu, tiesību zaudēšanu uz veselības aprūpi vai pabalstiem, augstas juridiskās pārstāvības izmaksas vai tūlītējus finansiālus zaudējumus un finansiālus zaudējumus nākotnē, nepamatoti uzņemoties atbildību.

Daži respondenti meklē tiesisko aizsardzību galvenokārt tādēļ, lai atrisinātu savas personiskās problēmas. Daudz lielāka intervēto daļa vēlas novērst turpmākus pārkāpumus pret citiem, cenšoties panākt pārkāpuma atzīšanu vai izbeigšanu, vai arī lai vainīgais saņemtu sodu. Finansiāla kompensācija nav izplatītākais tiesiskās aizsardzības meklēšanas iemesls. Respondenti visbiežāk min tādus iemeslus kā "turpmāku tiesību pārkāpumu novēršana", "izpratnes vairošana", "nepareizas prakses izbeigšana", "pamat-tiesību aizstāvība", "vēlēšanās parādīt [attiecīgajām iestādēm], ka tās rīkojušās nepareizi", "kompetentās iestādes apstiprinājuma iegūšana par to, ka noticis pārkāpums" vai "vainīgā sodīšana".

Respondentu atbildes atspoguļo tiklab profesionāļu, kā cietušo vidū valdošo izpratnes trūkumu par datu aizsardzības pārkāpumu problēmu, tomēr daudzām ES dalībvalstīm ir arī izpratnes vairošanas programmas.

FRA atzinums

Cietušajiem trūkst izpratnes par datu aizsardzības pārkāpumiem un pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Šie FRA datu vākšanā uz vietas gūtie konstatējumi apstiprina iepriekšējos FRA pētījumu secinājumus.

Kā atzīts FRA 2010. gada ziņojumā par datu aizsardzību Eiropas Savienībā, izpratnes vairošana par datu aizsardzības tiesību aktiem ir svarīgs attiecīgo iestāžu, piemēram, valsts datu aizsardzības iestāžu, uzdevums. Līdzīgs izpratnes trūkums ir uzsvērts FRA 2012. gada ziņojumā par tiesu pieejamību diskriminācijas lietās (Access to justice in cases of discrimination) un FRA 2013. gada atzinumā par ES direktīvām līdztiesības jomā saistībā ar ES tiesību aktiem diskriminācijas novēršanas jomā. No plašas sabiedrības līdz tiesnešu aprindām ir nepieciešami izpratnes vairošanas pasākumi. Visā ES ievērojami jāuzlabo zināšanas par atbalsta organizācijām, kurās sūdzību iesniedzēji var vērsties, iesniedzot sūdzības par datu aizsardzības pārkāpumiem.

ES varētu veicināt un, iespējams, finansiāli atbalstīt izpratnes vairošanas kampaņas ES dalībvalstu līmenī. Lai uzlabotu dalībvalstu praktizējošo advokātu izpratni par datu aizsardzības noteikumiem, FRA kopā ar Eiropas Padomi un Eiropas Cilvēktiesību tiesu ir sagatavojuši rokasgrāmatu par Eiropas datu aizsardzības jomas tiesību aktiem.

ES dalībvalstīs varētu apsvērt iespēju veikt vajadzīgos pasākumus, lai palielinātu sabiedrības informētību par pieejamo sūdzību izskatīšanas mehānismu, jo īpaši datu aizsardzības iestāžu, pastāvēšanu un darbību. Datu aizsardzības iestādēm savukārt būtu jāpievērš īpaša uzmanība savas kā neatkarīgu datu aizsardzības pamattiesību aizsargātāju atpazīstamības attīstīšanai un jāuzlabo datu aizsardzībai veltītie izpratnes vairošanas pasākumi.

Tiesiskās aizsardzības līdzekļu meklēšana – datu aizsardzības iestāžu stiprināšana

Tiem, kuri datu aizsardzības pārkāpumu gadījumos meklē tiesisko aizsardzību, vērtīgākais un daudzos gadījumos vienīgais atbilstošais tiesiskās aizsardzības meklēšanas ceļš. Lai apmierinātu šo pieprasījumu, datu aizsardzības iestādēm ir jābūt pilnvarotām sniegt uzticamus un visaptverošus pakalpojumus.

Datu aizsardzības iestāžu pilnvarojums ir noteikts 1995. gada Datu aizsardzības direktīvā, piešķirot tām izmeklēšanas un iejaukšanās pilnvaras, lai novērstu pārkāpumus. Iestādēm, kas pārkāpumos cietušajiem bieži ir pirmais kontaktpunkts, ir svarīga nozīme datu aizsardzības pārkāpumu novēršanā. Šo nozīmi bieži atzīst dalībvalstu tiesas, piemēram, Somijā prokuroriem un tiesām ir pienākums nodrošināt datu aizsardzības iestādei iespēju piedalīties tiesas sēdēs, kurās tiek izskatītas lietas par Somijas Personas datu likumam neatbilstošu rīcību.

Datu aizsardzības iestāžu nozīmes stiprināšana

Daži no galvenajiem valsts datu aizsardzības iestādēm adresētajiem starpnieku iebildumiem attiecas uz vāju komunikāciju, kā arī nepietiekamu pārskatāmību un ieguldījumu sabiedrības izpratnes vairošanā. Daži starpnieki apšaubā arī iestāžu neatkarību, galvenokārt, ar iespējamu politisku apstiprināšanu saistītu iemeslu dēļ.

Paši datu aizsardzības iestāžu darbinieki izvirza jautājumu par iestāžu lēmumu izpildāmību, ko ietekmē to ierobežotā kompetence lēmumu īstenošanas nodrošināšanā, tostarp attiecībā uz nelikumīgu datu apstrādi valsts pārvaldes iestādēs. Valsts datu aizsardzības iestāžu pārstāvji apgalvo, ka cilvēkresursu un finanšu līdzekļu trūkums kavē tiesiskās aizsardzības līdzekļu praktisku izmantošanu un nelabvēlīgi ietekmē iestāžu darba kvalitāti.

Datu aizsardzības iestādes var izdot rīkojumus par datu aizsardzības pārkāpumu novēršanu un piemērot naudas sodus, lai gan to pilnvaras pārkāpumu novēršanā un apjoms, kādā iestādes tās izmanto, ES dalībvalstīs ievērojami atšķiras. Šīs pilnvaras ietver oficiālus brīdinājumus, konkrētu rīkojumu un izpildrakstu izdošanu, licenču atsaukšanu, naudas sodu un citu naudas sankciju piemērošanu un lietu nodošanu attiecīgās dalībvalsts tiesām vai prokuratūrai.

“Cilvēki reizēm sūdzas par ombuda procedūru, bet šādos gadījumos viņi vienkārši nesaprot, kāds ir ombuda procedūras mērķis un uzdevums un kādi ir mūsu ierobežojumi. Mēs viņiem skaidrojam, ka nevaram vienkārši ierasties un, piemēram, pārgriezt video kameras vadus. Jā, dažkārt cilvēki vienkārši pareizi neizprot procedūru un to, ka faktiski lieta jānodod tiesai.” (Datu aizsardzības iestādes darbinieks, Austrija)

Tiesu iestādes lielākajā daļā ES dalībvalstu var piemērot kriminālsankcijas — naudas sodus vai brīvības atņemšanu. Sodu ilguma un naudas sodu apmēra ziņā starp ES dalībvalstīm pastāv atšķirības. Daži sociālajā pētījumā uz vietas aptaujātie respondenti, konkrēti, tiesneši Grieķijā, apgalvo, ka bargākas sankcijas sekmē tiesas procedūru efektivitāti.

Datu aizsardzības iestāžu rīcībā parasti ir vairāki līdzekļi, taču saskaņā ar 19 dalībvalstu sniegto informāciju datu aizsardzības pārkāpumu gadījumos iestādes visbiežāk piemēro naudas sodus vai naudas sankcijas. Naudas sodu apmērs bieži ir noteikts valsts tiesību aktos, un daudzas ES dalībvalstis nodala fiziskas personas jeb individuus un juridiskas personas jeb korporatīvas struktūras. Naudas sodus bieži var palielināt atkārtotu pārkāpumu gadījumos, kā arī tad, ja ir izdarīti daudzi pārkāpumi.

“Mums pārsvarā pārmet nevis neatkarības trūkumu, bet to, ka datu aizsardzība nav efektīva. Ja sūdzību iesniedzējiem, kurš meklē tiesisko aizsardzību, neveicas, viņi apgalvo, ka datu aizsardzība nav nekā vērtā. Tas ir bezzobaina, tikai šķietami varena tīģera tēls. [...] Šā iemesla dēļ pilnvaras izdot rīkojumus mums bija svarīgas, jo galvenais ir nevis tikai piespriest naudas sodus, bet panākt lēmumu izpildi.” (Datu aizsardzības iestādes darbinieks, Vācija)

Pieņemot ierosināto Eiropas Komisijas regulu, ES tiesību aktos tiktu iekļautas šo iestāžu pilnvaras piemērot administratīvus sodus, proti, naudas sodus un citas naudas sankcijas. Lai arī vairākumam datu aizsardzības iestāžu šīs pilnvaras jau ir, *FRA* konstatējumi liecina, ka saskaņā ar ierosināto regulu tiktu ievērojami paplašināta iespēja piemērot lielākus naudas sodus, t. i., līdz pat EUR 1 000 000 jeb 2 % no uzņēmumu kopējā gada apgrozījuma.

Tiesiskās aizsardzības meklēšana ar datu aizsardzības iestāžu starpniecību

Lielākā daļa sūdzību iesniedzēju ES 16 dalībvalstīs, kurās tika veikts pētījums, izvēlas meklēt tiesisko aizsardzību ar valsts datu aizsardzības iestādes starpniecību. Šādi alternatīvai priekšroku dod arī cietušie, kuri ir apsvēruši iespēju meklēt tiesisko aizsardzību, bet dažādu iemeslu dēļ no šīs domas ir atteikušies. Sūdzību iesniedzēji norāda vairākus iemeslus, kuru dēļ viņi citu alternatīvu iespēju starpā dod priekšroku datu aizsardzības iestādei: zemākas izmaksas, procedūra aizņem īsāku laiku, procedūra nav tik sarežģīta, procedūru var ierosināt un izmantot indivīdi bez juridiskas pārstāvības, iespēja saņemt konsultācijas, iestāžu kompetence, kā arī ierobežota citu procedūru pieejamība.

Aptaujātie sūdzību iesniedzēji ir mazāk ieinteresēti sākt tiesas procesu, jo uzskata, ka tas ir saistīts ar lielākām izmaksām, garākām procedūrām un obligātu advokāta pārstāvību vai palīdzību. Dažos gadījumos nozīme ir krimināltiesiskiem pasākumiem, taču tos ar dažiem vērā ņemamiem izņēmumiem pētījumā iesaistītajās ES dalībvalstīs izmanto ļoti reti.

“Tobrīd es nedomāju par tiesisko aizsardzību vai kompensāciju. Mani neapmierināja tas, ka uzņēmums, saņemot mūsu datus, uzskata, ka var ar tiem rīkoties, kā ienāk prātā. Es vēlējos apturēt šo praksi. Gribēju, lai mani dati tiktu dzēsti.” (Datu aizsardzības pārkāpumā cietusī, kura meklēja tiesiskās aizsardzības līdzekļus, Latvija)

Tiesiskās aizsardzības mehānisma izvēle ir atkarīga no pieejamās informācijas, kas parasti ir nepietiekama, un saņemtajiem ieteikumiem. Informētības ziņā personas, kuras ir saskārušās ar datu aizsardzības pārkāpumiem, var tikt iedalītas divās grupās. Lielākā daļa intervēto atzīst, ka viņiem trūkst informācijas. Intervētie, kuri pieder pie otrās grupas, ko veido labi informētu personu mazākums, saka, ka viņi ir pietiekami informēti, pateicoties savai profesijai (parasti juridiskai) vai iepriekšējai pieredzei.

FRA atzinums

Datu aizsardzības iestādēm, kas ir galvenās datu aizsardzības tiesību aizsargātājas un saņem lielāko daļu ar datu aizsardzību saistīto sūdzību, ir izšķiroša nozīme šo sūdzību izskatīšanā. Ir jāveic turpmāki pasākumi, lai praksē nodrošinātu efektīvu piekļuvi datu aizsardzības iestādēm.

Datu aizsardzības iestāžu neatkarība ir jāstiprina, izmantojot ES tiesību aktu reformu. Datu aizsardzības iestādēm jāpiešķir lielākas pilnvaras un kompetence, kā arī jānodrošina pietiekami cilvēkresursi un finanšu līdzekļi, tostarp dažādi kvalificēti speciālisti, piemēram, apmācīti informācijas tehnoloģiju speciālisti un kvalificēti advokāti.

Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome ierosina pieņemt regulu par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti. Šīs vispārīgās datu aizsardzības regulas mērķis ir saskaņot datu aizsardzības jomas tiesību aktus un stiprināt datu aizsardzības iestāžu spēju novērst pārkāpumus.

Datu aizsardzības iestāžu stiprināšana varētu ietvert to lēmumu efektīvas izpildes garantijas un samērīga ilguma procedūras (diskriminācijas aizlieguma kontekstā sk. arī FRA 2012. gada ziņojumu "Tiesu pieejamība diskriminācijas lietās ES — pasākumi vienlīdzības paplašināšanai" (Access to justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality)). Tas datu aizsardzības iestādēm ļautu palikt populārākajam piekļuves punktam datu aizsardzības pārkāpumu jautājumos, vienlaikus racionalizējot pastāvošos tiesiskās aizsardzības līdzekļu meklēšanas ceļus un samazinot kopējās izmaksas, kavēšanos un formalitātes (sk. FRA 2012. gada atzinumu par ierosināto tiesību aktu kopumu datu aizsardzības noteikumu reformas jomā).

Lai stiprinātu datu aizsardzības iestāžu autoritāti un uzticamību, tām būtu jāieņem svarīga vieta datu aizsardzības sistēmas piemērošanā, proti, jābūt pilnvarotām vai nu noteikt sankcijas, vai ierosināt procedūras, kas var novest pie sankcijām (sk. arī FRA 2010. gada ziņojumu "Datu aizsardzība Eiropas Savienībā — valsts datu aizsardzības iestāžu nozīme" (Data protection in the European Union: the role of national data protection authorities)).

Šis atzinums atbilst konstatējumiem citu ārpustiesas struktūru, piemēram, vienlīdzības atbalsta struktūru, kontekstā, kā norādīts FRA 2013. gada atzinumā par ES vienlīdzības direktīvām (3. punkts):

"Tas, cik lielā mērā sūdzību izskatīšanas procedūras izpilda savu uzdevumu novērst radīto kaitējumu un preventīvi iesaistoties uz vainīgajiem, ir atkarīgs no strīdu izšķiršanas struktūru spējas piemērot efektīvas, samērīgas un atturošas sankcijas" un "ja pilsoniskās sabiedrības organizācijas, tostarp vienlīdzības atbalsta struktūras, būtu pilnvarotas iesniegt prasību tiesā vai veikt izmeklēšanu [...], tas varētu palīdzēt atvieglot izpildi."

Datu aizsardzības iestādēm būtu jāklūst pārrēķināmā un efektīvi jākomunicē ar plašu sabiedrību, sniedzot vajadzīgo informāciju un praksē atvieglojot piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Turklāt, kā norādīts FRA 2010. gada ziņojumā par valsts datu aizsardzības iestāžu nozīmi ES, datu aizsardzības iestādēm būtu "jāveicina ciešāka sadarbība un sinerģija ar citiem pamattiesību aizsargātājiem [...] ES jaunajā pamattiesību struktūrā" (8. punkts). Ar šādiem pasākumiem tiktu uzlabots datu aizsardzības iestāžu tēls, pārliecība par to efektivitāti un neatkarību, kā arī vairotas plašas sabiedrības uzticība.

Atbalsta izmantošana — pilsoniskās sabiedrības organizāciju nozīmes palielināšana

Vācot datus uz vietas, atklājās, ka pilsoniskās sabiedrības organizācijas ir svarīgs informācijas, konsultāciju, juridiskās palīdzības un pārstāvības avots. Tās nodrošina vērtīgu papildinājumu normatīvajai datu aizsardzības sistēmai. Tās turklāt veido izpratni un informē sabiedrību par datu aizsardzības jautājumiem un iespējamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Diemžēl šādu organizāciju ir pārāk maz, un tas praksē ierobežo cilvēku piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.

Uz vietas savāktie dati atklāj, ka ir maz pilsoniskās sabiedrības organizāciju, kas spēj piedāvāt visaptverošus un labi reklamētus pakalpojumus, nodrošinot atpazīstamību datu aizsardzības jomā. Tas praksē ierobežo cilvēku piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.

"Mēs kopā ar partneriem sniedzam konsultācijas dažādās jomās — par juridiskiem jautājumiem, nodokļiem, izdevīgākajiem pirkumiem un pat konfidencialas konsultācijas. Ja cietušie saka, ka viņiem ir problēmas, mēs cenšamies viņus informēt par viņu tiesībām un tiesību instrumentiem, ko viņi var izmantot problēmu risināšanai. Reizēm mēs iesniedzam prasību tiesā, jo īpaši tagad, kad ir pieejams kolektīvo prasību mehānisms gadījumā, ja jautājums var interesēt personu grupu." (Cietušo atbalsta organizācijas pārstāvis, Itālija)

Vācot datus uz vietas ES 16 dalībvalstīs, FRA bija grūti atrast potenciālus intervējamus, kuri pārstāvētu pilsoniskās sabiedrības organizācijas, vai arī starpniekus. Lielākajā daļā valstu bija problemātiski atrast pārstāvjus no organizācijām, kas nodarbojas tieši ar datu aizsardzības jautājumiem, sniedz atbalstu pārkāpumos cietušajiem vai kam ir plaša pieredze šajā jomā.

Uz vietas intervētie starpnieki saka, ka viņi galvenokārt sniedz konsultācijas un informāciju datu aizsardzības pārkāpumos cietušām personām par viņu tiesībām un pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Starpnieki palīdz indivīdiem ar sūdzībām saistītos jautājumos. Citas pētījumā iesaistīto respondentu darbības ietver izglītību, pētniecību un

apmācību. Daži respondenti uzsver, ka palīdz vairot izpratni, šajā nolūkā izmantojot plašsaziņas līdzekļu kampaņas, rakstus un publikācijas, kā arī uzraudzību un lobēšanu.

“Galvenā prioritāte ir informēšana. Ar žurnāla, tīmekļa vietnes, plašsaziņas līdzekļu un dažādu publikāciju starpniecību mēs sniedzam skaidrojumus par ļoti daudziem jautājumiem, tostarp par šo [datu aizsardzību]... Mēs sniedzam arī konsultācijas un skaidrojumus par tiesībām un procedūrām cilvēkiem, kuri vēlas saņemt konsultācijas un izrāda interesi. Tad vajadzības gadījumā nododam lietas attiecīgajām iestādēm [..]. Un visbeidzot seko juridiskā un procesuālā pārstāvība, proti, mums tiek uzticētas tik svarīgās tiesības pārstāvēt patērētājus.”
(Cietušo atbalsta organizācijas pārstāvis, Bulgārija)

FRA atzinums

Ziņojumā ir uzsvērtā starpniekorganizāciju kā informācijas, konsultāciju, juridiskās palīdzības un pārstāvības avota svarīgā nozīme. Dīemžēl ir ļoti maz tādu pilsoniskās sabiedrības organizāciju, kas datu aizsardzības pārkāpumos cietušajiem spēj piedāvāt visaptverošus pakalpojumus. ES un tās dalībvalstīm būtu jāpalielina finansējums pilsoniskās sabiedrības organizācijām un neatkarīgām struktūrām, kas var sniegt palīdzību cietušajiem, kuri meklē tiesisko aizsardzību.

Cietušie bieži nevēlas iesniegt prasības tiesā. Ja pilsoniskās sabiedrības organizācijām tiktu dota iespēja iesniegt prasību tiesā vai veikt izmeklēšanu, tas varētu būt svarīgs solis, kas palīdzētu nodrošināt izpildi. Kā jau uzsvērts citos FRA ziņojumos un atzinumos un apstiprināts šā ziņojuma konstatējumos, stingri noteikumi attiecībā uz juridisko statusu pilsoniskās sabiedrības organizācijām liedz tiešāk iesaistīties tiesvedībā par pamattiesību pārkāpumiem (sk. FRA 2011. gada ziņojumu “Tiesu iestāžu pieejamība Eiropā – problēmu un iespēju pārskats” (Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities) un FRA 2012. gada ziņojumu “Tiesu pieejamība diskriminācijas lietās ES – pasākumi vienlīdzības paplašināšanai” (Access to justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality)).

FRA 2012. gada atzinumā par ierosināto datu aizsardzības noteikumu reformu paketi ir teikts, ka ES būtu jāapsver iespēja vēl vairāk atvieglot noteikumus par juridisko statusu, lai organizācijām, kas darbojas sabiedrības interesēs, dotu iespēju iesniegt sūdzības par datu aizsardzības pārkāpumiem gadījumos, kad (ņemot vērā izmaksas, stereotipus un citus iespējamus apgrūtinājumus) ir maz ticams, ka cietušie sāks tiesvedību pret datu pārzinīem. Kā uzsvērts FRA ziņojumos par tiesu iestāžu pieejamību, tas nodrošinātu arī stratēģiski svarīgu lietu izskatīšanu, uzlabojot datu aizsardzības jomas tiesību aktu ievērošanas kultūru. Vienlaikus ar noteikumu par juridisko statusu darbības jomas paplašināšanu būtu jāparedz papildu garantijas, saglabājot pareizo līdzsvaru starp efektīvu piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem un ļaunprātīgu tiesāšanos. Komisija vispārīgajā datu aizsardzības regulā ir ierosinājusi pārstāvnieciskās kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu.

Šķēršļu likvidēšana – izmaksu mazināšana un pierādīšanas pienākuma atvieglošana

FRA šajā pētījumā centās noskaidrot faktorus, kas datu aizsardzības pārkāpumos cietušos attur no tiesiskās aizsardzības līdzekļu meklēšanas. Atklājās, ka līdzās speciālistu konsultāciju un atbalsta trūkumam pastāv vairāki šķēršļi, tostarp izmaksas, pārmērīgi garas procedūras un sarežģījumi, ko rada pierādīšanas pienākuma prasību izpilde, jo īpaši ar internetu saistītu pārkāpumu gadījumos.

Par būtisku šķērslī, kas datu aizsardzības jomā kavē piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, respondenti uzskata tiklab procesuālās, kā ar juridisku pārstāvību saistītās izmaksas. Garas procedūras ar nenoteiktu iznākumu parasti palielina izmaksas, un tas varētu nozīmēt arī, ka izmaksas pārsniedz iespējamus ieguvumus.

Salīdzinājumā ar tiesnešiem pierādīšanas pienākumu par problēmu biežāk uzskata intervētie sūdzību iesniedzēji, starpnieki un praktizējošie advokāti. Viņi norāda uz sarežģījumiem, ko rada pietiekamu un pilnīgu pierādījumu nodrošināšana, jo īpaši saistībā ar darbībām internetā.

Nav pārsteigums, ka personas, kurām nācies saskarēties ar pārkāpumiem, parasti izvēlas ar izmaksām nesaistītus tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Uz vietas veiktā darba rezultāti atklāj, ka lielākajā daļā no pētījumā iesaistītajām ES 16 dalībvalstīm izmaksas un izmaksu risks ir vieni no svarīgākajiem faktoriem, kas uztrauc individuus, pieņemot lēmumu par tiesvedības sākšanu vai turpināšanu.

Piemēram, datu aizsardzības pārkāpumos cietušos no sūdzību iesniegšanas bieži attur juridiskās pārstāvības izmaksas. Ņemot vērā juridiskās palīdzības nozīmi datu aizsardzības lietās, bezmaksas juridiskās palīdzības pieejamība un piekļuve šai palīdzībai ir svarīga, pieņemot lēmumu par konkrētu tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošanu. Juridiskā palīdzība un citi līdzekļi, kas ļauj izmantot tiesiskās aizsardzības mehānismus bez maksas, var lielākam skaitam cilvēku atvieglot piekļuvi šiem mehānismiem. Uz vietas iegūto datu analīze liecina, ka ierobežota juridiskā palīdzība ierobežo piekļuvi tiesiskās aizsardzības mehānismiem.

“Sūdzību iesniedzēji ir ar mieru darīt visu iespējamo (ierosināt kriminālprocesu vai civilprocesu, pieprasīt kompensāciju, vērsties Augstākajā tiesā), ja tas nav saistīts ar izmaksām, bet, tiklīdz ir runa par izmaksām, vienīgais, uz ko viņi ir gatavi, ir sūdzības iesniegšana Spānijas Datu aizsardzības aģentūrai, jo par spīti ierobežojumiem tā ir bezmaksas procedūra.”
(Advokāts, Spānija)

Ja juridiskā pārstāvība nav obligāta, sūdzību iesniedzēji var ievērojami samazināt izmaksas, pārstāvot sevi paši. Sevis pārstāvēšana var nebūt labākais risinājums, ņemot vērā šīs tiesību jomas sarežģītību. Tomēr tā dod iespēju iesniegt prasību tiesā sūdzību iesniedzējiem, kuri citādi, iespējams, to nebūtu darījuši.

Saistīta problēma ir tiesas procedūru augstās izmaksas. Tās bieži attur sūdzību iesniedzējus no vērsšanās tiesā, lai gan, tiesas procesā uzvarot, viņi varētu saņemt kompensāciju. Respondenti daudzās pētījumā iesaistītajās ES dalībvalstīs, piemēram, Vācijā, Grieķijā, Francijā, Itālijā, Ungārijā, Nīderlandē, Polijā, Austrijā, Portugālē, Spānijā un Apvienotajā Karalistē, par problēmu uzskata augstās procesuālās izmaksas civilajā tiesvedībā, tostarp tiesas nodevas.

“Civilprocesā cietušajam ir advokāts, taču nav daudz tādu advokātu, kas pārzinātu šo likumu. Bet, ja jums ir vajadzīgs advokāts, civilprocess vienkārši ir pārāk dārgs. [...] Civilprocess bieži izmaksā vairākus tūkstošus EUR, un tā ir liela nauda.” (Tiesnesis, Nīderlande)

Vēl viens šķērslis, kas cietušos kavē iesniegt prasību tiesā, ir pierādīšanas pienākums. Lielākā daļa no sūdzību iesniedzējiem, kas tika intervēti datu vākšanā uz vietas iesaistītajās ES 16 dalībvalstīs, norāda uz sarežģījumiem, ko rada pietiekamu un pilnīgu pierādījumu nodrošināšana. Čehijas Republikā, Grieķijā, Spānijā, Latvijā, Portugālē un Rumānijā intervētie sūdzību iesniedzēji atzīst, ka pierādīšanas pienākums ir šķērslis tiesiskās aizsardzības līdzekļu meklēšanai datu aizsardzības jomā. Galvenās problēmas izriet no tā, ka datu aizsardzības pārkāpumus, jo īpaši saistībā ar darbībām internetā, ir grūti pierādīt, turklāt pastāv vairāki praktiski šķēršļi, kas attiecas uz pierādījumu iegūšanu tieši datu aizsardzības jomā. Intervētie advokāti un starpnieki piekrit šim viedoklim, savukārt tiesneši, piemēram, Portugālē un Rumānijā, uzskata, ka pierādīšanas pienākuma prasības ir pieņemamas.

FRA atzinums

No prasības iesniegšanas tiesā datu aizsardzības pārkāpumos cietušos attur vairāki faktori, tostarp izmaksas un ar datu aizsardzības pārkāpumu pierādīšanu saistītās grūtības. ES dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja veicināt atbalstu, izmantojot juridisko konsultāciju centrus vai pro bono darbu. Ar šiem atbalsta mehānismiem vajadzētu nevis aizstāt, bet gan papildināt juridiskās palīdzības sistēmu ar attiecīgiem resursiem.

Konsultāciju sniegšana – juridisko zināšanu uzlabošana datu aizsardzības jomā

Pētījums atklāj, ka juridisko profesiju pārstāvjiem trūkst zināšanu datu aizsardzības jomā. Papildus garajām, sarežģītajām, dārgajām un laikietilpīgajām procedūrām daudzus cietušos no tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošanas attur arī kompetentu speciālistu konsultāciju trūkums. Uzlabojot advokātu un tiesnešu profesionālo kompetenci datu aizsardzības jomā, kļūtu pieejami vajadzīgie speciālisti un tiktu paātrināta lēmumu pieņemšana, saīsinot arī garās procedūras.

Juridisko profesiju pārstāvji paši atzīst, ka datu aizsardzības jomā trūkst profesionāļu un līdz tiesai nonāk maz lietu, un tas izskaidro grūtības, ar kādām projekta īstenotājiem nācās sastapties, meklējot uz vietas intervējamus tiesnešus un advokātus.

“Ir ļoti maz praktizējošu advokātu, kas specializējas datu aizsardzības jautājumos.” (Advokāts, Apvienotā Karaliste)

Pieejamas kompetentas juridiskās pārstāvības un konsultāciju trūkums, garās un laikietilpīgās procedūras, kā arī ar tām saistītās izmaksas var atturēt datu aizsardzības pārkāpumos cietušos no prasības iesniegšanas tiesā. Sarežģīti procesi, izpratnes trūkums un nekompetents atbalsts datu aizsardzības pārkāpumu gadījumos arī demotivē individuus un attur viņus no tiesiskās aizsardzības izmantošanas.

Personas visās ES dalībvalstīs var ierosināt tiesvedību, lai novērstu datu aizsardzības pārkāpumus. Atkarībā no pārkāpuma smaguma un ierosinātās tiesvedības veida – civilprocesa, administratīvā procesa vai kriminālprocesa – ir iespējami vairāki tiesvedības iznākumi.

“Protams, teorētiski prasītājs pats var iesniegt sūdzību, taču es to nevienam neieteiktu. Tikpat labi es varētu kādam ieteikt pašam veikt sev galvas smadzeņu operāciju.” (Advokāts, Somija)

Uz vietas veiktajā sociālajā pētījumā atklājas divas ES dalībvalstīs sastopamas tendences, kas ietekmē tiesvedības efektivitāti. Tiesā tiek iesniegts ļoti maz ar datu aizsardzību saistītu lietu, līdz ar to tiesniešiem trūkst prasmju un pieredzes datu aizsardzības jomā. Tas savukārt noved pie datu aizsardzības

jautājumu marginalizācijas, proti, apmācības un izpratnes vairošanas programmās tie netiek uzskatīti par prioritāti.

FRA atzinums

Juristiem reti nākas skatīt ar datu aizsardzību saistītas lietas, tāpēc viņi nav informēti par spēkā esošajām juridiskajām procedūrām un garantijām. Trūkst tiesnešu, kuri būtu specializējušies šajā jomā.

ES varētu finansiāli atbalstīt advokātiem un tiesnešiem paredzētus apmācības pasākumus par datu aizsardzības jomas tiesību aktiem un to īstenošanu dalībvalstu līmenī. ES dalībvalstīm būtu jācenšas stiprināt tiesnešu un advokātu profesionālo kompetenci datu aizsardzības jomā, nodrošinot apmācības programmas un juridiskās izglītības programmās liekot lielāku uzsvāri uz datu aizsardzības jautājumiem. Tas palielinātu pietiekami kvalificētas juridiskās pārstāvības pieejamību.

Profesionālās kompetences stiprināšana palīdzētu samazināt arī procesu ilgumu. Kompetences trūkums ir viens no šķēršļiem, kas liedz cietušajiem meklēt tiesisko aizsardzību tiesā, kā apstiprināts FRA 2011. gada ziņojumā “Tiesu iestāžu pieejamība Eiropā – problēmu un iespēju pārskats” (Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities) un kā liecina šā uz vietas veiktā pētījuma rezultāti.

Secinājumi

Ir vairākas iespējas, kā turpmāk rīkoties, lai uzlabotu pieejamo tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamību un kvalitāti personām, kas ES ir cietušas datu aizsardzības pārkāpumos. Pilnveidojot pašreizējo pieeju tiesiskās aizsardzības līdzekļu nodrošināšanai, nozīme ir gan ES, gan dalībvalstīm, kā arī atsevišķām datu aizsardzības iestādēm.

Īpaša nozīme šajā jomā ir ES iestādēm. Eiropas Komisija ir iesniegusi projektu regulai, ar kuru nosaka vispārīgu ES datu aizsardzības regulējumu. Ierosinātā regulējuma mērķis ir saskaņot datu aizsardzības jomas tiesisko regulējumu ES dalībvalstīs un stiprināt valsts datu aizsardzības iestāžu spēju novērst pārkāpumus. Ir būtiski panākt datu aizsardzības iestāžu neatkarību no ārējās kontroles gan attiecībā uz līdzekļu piešķiršanu un tērēšanu, gan uz darbinieku pieņemšanu. Šī neatkarība ir īpaši svarīga, ņemot vērā, ka datu aizsardzības iestādēm jāvēršas arī pret datu aizsardzības pārkāpumiem no valsts puses. Datu aizsardzības iestāžu rīcībā jābūt attiecīgām procedūrām, pietiekamām pilnvarām un adekvātiem resursiem, tostarp kvalificētiem profesionāļiem, kuri varētu šīs procedūras un pilnvaras izmantot.

ES būtu jādodomā par finansējuma palielināšanu pilsoniskās sabiedrības organizācijām un neatkarīgām struktūrām, kas var sniegt palīdzību cietušajiem, kuri meklē tiesisko aizsardzību datu aizsardzības jomā. Lai uzlabotu cietušo iespējas iesniegt prasību tiesā, ES būtu jāapsver iespēja vēl vairāk atvieglot tiesību normas, lai organizācijas, kas darbojas sabiedrības

interesēs, būtu tiesīgas iesniegt sūdzības un izmantot kolektīvās tiesvedības mehānismus.

ES dalībvalstis var palīdzēt pilnveidot pastāvošos datu aizsardzības mehānismus, veicot vajadzīgos pasākumus, lai uzlabotu plašas sabiedrības informētību par datu aizsardzības pārkāpumu gadījumos pieejamo sūdzību izskatīšanas mehānismu pastāvēšanu un darbību, kā arī par pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas piedāvā atbalstu sūdzību iesniegšanai. Dalībvalstīm būtu jāveic arī pasākumi, lai stiprinātu tiesnešu un advokātu profesionālo kompetenci datu aizsardzības jomā, nodrošinot apmācību un juridiskās izglītības programmās liekot lielāku uzsvāri uz datu aizsardzības jautājumiem. Tas ne vien nodrošinātu juridiskās pārstāvības kvalitāti un pieejamību, bet palīdzētu samazināt arī tiesvedību ilgumu, kas datu vākšanā uz vietas atklājās kā traucējošs šķērslis tiem, kuri vēlas izmantot tiesiskās aizsardzības līdzekļus.

Datu aizsardzības iestādes ir arī ļoti būtiska ES pamattiesību jomas daļa. Svarīgi, lai tie, kuri meklē tiesiskās aizsardzības līdzekļus, to atzītu. Datu aizsardzības iestādēm būtu jāpievērš īpaša uzmanība sabiedrības informēšanai par savu pastāvēšanu un nozīmi, attīstot savu atpazīstamību kā datu aizsardzības pamattiesību neatkarīgam aizsargātājam. Tām būtu jācenšas arī ciešāk sadarboties ar citiem pamattiesību aizsargātājiem, piemēram, vienlīdzības atbalsta struktūrām, cilvēktiesību institūcijām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

Ziņojumā "Pieļauve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem datu aizsardzības jomā ES dalībvalstīs" (*Access to data protection remedies in EU Member States*) ir aplūkoti datu aizsardzības pārkāpumu veidi un norādīti šķēršļi, ar kuriem pārkāpumos cietušie saskaras, meklējot tiesisko aizsardzību. Šajā FRA sociālās un juridiskās pētniecības projektā, kurā ir analizēti ES 28 dalībvalstu datu aizsardzības režīmi un intervijas ar attiecīgu mērķgrupu pārstāvjiem 16 dalībvalstīs, ir atspoguļotas problēmas, ar kādām cilvēki sastopas, meklējot tiesiskās aizsardzības līdzekļus šajā jomā. Ziņojuma konstatējumi nodrošina pierādījumus un informāciju, lai palīdzētu īstenot Eiropas Komisijas centienus veikt visaptverošu ES datu aizsardzības režīma reformu un pilnveidi.

Papildinformācija

Ar FRA ziņojuma "Pieļauve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem datu aizsardzības jomā ES dalībvalstīs" (*Access to data protection remedies in EU Member States*) pilnu tekstu var iepazīties: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/access-data-protection-remedies-eu-member-states>

Pārskats par FRA darbu datu aizsardzības jomā ir pieejams: <http://fra.europa.eu/en/theme/data-protection-privacy>

Publikāciju birojs

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2013
Foto: © SXC

FRA – EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija
Tālr.: +43 158030-0 – Fakss: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

TK-01-13-752-LV-C doi:10.2811/67078